

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Launonen Kaija
Mattsson Esko

Kehittämishanke

Innostava lähtö aikuisopintoihin

Käsi- ja taideteollisuusalan perustutkinto

Työn ohjaaja Harri Kukkonen
Tampere 08/2010

Tampereen ammattikorkeakoulu
Ammatillinen opettajakorkeakoulu
Opettajankoulutuksen kehittämishanke

Launonen, Kaija; Mattson, Esko
Innostava lähtö aikuisopintoihin
24 sivua
Elokuu 2010
Työn ohjaaja: Harri Kukkonen

TIIVISTELMÄ

Tässä kehittämishankkeessa keskityttiin opintojen alkuhetkeen ja sen synnyttämiin kysymyksiin. Tarkastelun kohteena oli ihmisten kohtaaminen ja sitoutuminen ja näiden seikkojen vaikutukset ilmapiiriin oppilaitoksessa. Tarkastelu rajattiin opintojen ensimmäisiin viikkoihin, joiden aikana opiskelijat ryhmäytyvät ja luovat suhteensa ohjaajiin ja oppilaitokseen.

Kehittämishanke tehtiin Siilinjärvellä, Ingmanin käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen puuosastolla. Osastolla oli kolme nuorisosteenn puuseppäryhmää ja kaksi aikuisryhmää. Kohderyhminä toimivat huonekaluentisöinnin ja veneveiston aikuisryhmät. Ryhmissä oli eri-ikäisiä opiskelijoita ja heidän taustansa olivat hyvin vaihtelevat.

Kysymysten ratkaisemisessa käytettiin aikaisempien ryhmien kokemuksia, sekä hyviä että huonoja. Uusia kokeiluja verrattiin vanhoihin tapoihin. Opettajien omien tuntemusten kautta haettiin yhteisiä tekijöitä kummassakin ryhmässä. Eri tutkimusten lainauksilla haettiin tukea omille olettamuksille. Lisäksi kaunokirjallisuuden kautta tutustuttiin hetkeen ja näkymättömiin tekijöihin.

Tavoitteena oli luoda koko puuosastolle yhteinen toimintaohje opintojen alkuaan, jotta työskentely saataisiin mukavasti, joustavasti ja turvallisesti käyntiin. Suurena kysymyksenä hankkeessa oli, kuinka voidaan synnyttää tiedon ja taidon nälkä ja auttaa opiskelijaa sitoutumaan opintoihinsa. Samalla kartoitettiin tulevaisuutta varten yhteisiä kehittämisen tarpeita ja mahdollisuuksia niiden toteuttamiseen. Mielestämme toiminnan ohjeita on osittain käytetty hyödyksi osastollamme. Tähänastiset kokemukset ovat olleet rohkaisevia, mutta kehittämishankkeen tuloksen näemme vasta seuraavien ryhmien kohdalla.

Asiasanat: kohtaaminen, sitoutuminen, hyvät kokemukset

1 Johdanto	4
2 Oppimisympäristö.....	6
2.1 Odotukset	6
2.2 Ryhmytyminen	7
2.3 Motivaatio ja tulevaisuus.....	8
2.4 Yhteisö oppimisympäristönä ja yhteinen historia	9
2.4.1 Ingmanin oppilaitoksen historiaa.....	10
2.4.2 Matthiaksen henki tämän päivän Ingmanilaisten elämässä	11
3 Opiskeluun sitoutumisen tukeminen.....	12
3.1 Opintojen ja ammattialan tiedotus.....	12
3.2 Haastattelu ja valinta	12
3.3 Opetussuunnitelma	12
3.4 Henkilökohtainen suunnitelma.....	13
3.5 Opiskelijan henkilökohtainen tuki.....	14
3.6 Ammattialan mahdollisuudet	14
4 Ammattisidonnaisuuden ylittäminen	15
4.1 Opiskelijat.....	15
4.2 Opettajayhteisö	16
4.3 Hyvät kokemukset.....	17
4.3.1 Toimivat käytännöt	18
4.3.2 Henkilökohtaistaminen	18
4.3.3 Käytännön työskentely	19
4.3.4 Oppimisympäristö	19
4.3.5 Ammattialan mahdollisuudet	20
4.4 Epäonnistumiset	20
4.4.1 Henkilö vai ihminen.....	21
4.4.2 Opettaja ja ihminen	21
4.5 Muistilista opettajalle.....	22
5 Yhteenveto.....	23
Lähteet.....	24

1 Johdanto

Odotukset ja pelot ovat opiskelijoiden sisikunnassa kaikkein suurimmat aivan opintojen alussa. Olemmeko me oppilaitoksissa valmistautuneet riittävän hyvin ensimmäisten viikkojen haasteisiin ja tapahtumien hallintaan? Pystymmekö me vastaamaan opiskelijoiden odotuksiin? Opintojen alku tiivistyy mielestämme sanoihin *kohtaaminen* ja *sitoutuminen*.

Kohtaaminen

Me kohtaamme ryhmän sijasta monta ainutkertaista ihmistä. Kohtaaminen on aina uuden tarinan alku, se, tuleeko tarinasta innostava ja mukaansa tempaava, jää nähtäväksi. Tilanne on mitä henkilökohtaisin, opiskelija ja opettaja voivat löytää omana itsenään yhteisen mahdollisuuden ja uuden tarinan. Kauppa on molemminpuolinen. Kohtaamisessa on kummankin osapuolen uskallettava heittäytyä. Olemme lähdessä mukavalle matkalle. Hetki on täynnä näkymättömiä tekoja, joilla me valitsemme mihin suuntaan haluamme lähteä kulkemaan.

Sitoutuminen

Kaiken perustana pidämme ihmisen pyrkimystä hyvään ja itsensä kehittämiseen. Sitoutumisen kaksi ensimmäistä tekijää opintojen alussa ovat mielestämme luottamus ja määränpää. Opiskelijan ja opettajan yhteiseen sitoutumiseen vaikuttaa paljon ensivaikutelma. Kuinka opettaja voi valmistautua tilanteeseen ja harjaantua hyvään ensivaikutelmaan? Tässä hetkessä on opettaja vahvasti mukana omalla persoonallaan. Luottamus on mielestämme yhteinen sopimus, jonka kumpikin antaa. Yhteinen ja selkeä päämäärä auttaa koko ryhmää sitoutumisessa. Innostava oppimisympäristö, joka antaa hyvät mahdollisuudet opintojen monipuoliselle suorittamiselle on yksi avain sitoutumisessa. Ammattialan laajat mahdollisuudet ja selkeä kuva opintojen sisällöstä helpottaa asioiden sisäistämistä ja opiskelijoiden omia valintoja.

Kysymykset:

Olemme tarkastelleet opintojen alun tapahtumia ja muodostaneet niistä yleisiä kysymyksiä. Tärkeimpänä on ehkä kysymys, kuinka opettaja valmistautuu ensimmäiseen viikkoon ja kohtaamiseen. Vastauksia olemme etsineet tarkastelemalla seuraavia aiheita ja niiden sisältöjä:

- oppimisympäristön vaikutus
- opiskeluun sitoutumisen tukeminen
- ammattisidonnaisuuden ylittäminen

2 Oppimisympäristö

Miten oppimisympäristö vaikuttaa opintojen alkuvaiheessa? Yksittäiselle opiskelijalle korostuvat alussa odotukset opintojen suhteen, motivaation syntyminen sekä tulevaisuuden eri mahdollisuudet. Suhteiden muodostuminen muihin opiskelijoihin ja ohjaajan ammattitaito ovat myös opintojen alussa merkittävässä asemassa.

Yhteiskunnallisilla rakennemuutoksilla, lainsäädännöllä ja koulutuspoliittisilla suuntauksilla on merkittävä vaikutus opiskelijan oppimiseen. Nämä ovat perustana myös oppimisympäristöille, opetussuunnitelman tavoitteille, opettajien ja ohjaajien rooleille sekä opiskelijoiden tavoitteille ja toiminnalle. Turvallisen ja sallivan ilmapiirin omaava oppimisympäristö edesauttaa ja tukee opiskelijan syvällistä oppimista. Oppimisympäristön ja opiskelijan oppimisen tavoitteiden samansuuntaisuus tukee opiskelijan itsenäistä oppimista ja lisää opiskelumotivaatiota, tavoitteiden ristiriitaisuus laskee opiskelumotivaatiota ja oppimisen halua. (Kotila 2003, 171)

Oppimisympäristöillä käsitetään yleensä opetukseen ja oppimiseen kuuluvia ulkoisia puitteita ilmapiireineen. Oppimistapahtuma on tiedostamaton, opiskelijan sisällä tapahtuva toiminta. Joidenkin aiheeseen perehtyneiden henkilöiden mielestä pitäisikin puhua opiskeluympäristöstä, jonka rakentamisessa opettaja auttaa opiskelijaa. Toiminnan onnistuessa opiskeluympäristön ja opetuksen vuorovaikutuksesta kehittyy oppimisympäristö, joka syntyy opiskelijan sisään järjestäytyneestä sisäisestä todellisuudesta. (Uusikylä ym. 2005, 155-156)

2.1 Odotukset

Opiskelijoiden sisäinen turvallisuus on tärkeintä. Heillä tulee olla mahdollisuus vaikuttaa opetuksen suunnitteluun, retkiin ja tutustumiskohteisiin, työskentelyyn ja kurssien sisältöön. HOPS-keskustelujen sisältämä tieto käytetään hyväksi, sillä aikuisilla ihmisillä on hyvin paljon osaamista eri ammattialoilta. Yhteissuunnitelmat ja yhteispäätökset ovat demokratiaa ja lisäävät sisäistä motivaatiota. (Perkiö-Mäkelä ym. 2006, 18-19)

Positiivinen riippuvuus toisista johtaa oppimista edistävään vuorovaikutukseen. Tätä edistävää vuorovaikutusta voidaan määrittellä toisten kannustamiseksi ja rohkaisemiseksi, siten että kukin saavuttaa tavoitteensa. Lisäksi positiivinen riippuvuus on hyväksyntää, tiedon vaihtoa, molemminpuolista apua, korkeaa sisäistä suoritustamotivaatiota ja korkeaa tunnetasoista osallistumista oppimiseen (Manninen ym. 2007, 69).

2.2 Ryhmäytyminen

Ihmisillä on luontainen halu liittyä ryhmiin ja sopeutua niiden toimintatapoihin. Ensitapaamisissa keskustelua käydään asioista, joista ollaan varmasti samaa mieltä. Kukaan ei halua tehdä virheitä. Kaikki yhteiset asiat, joita löydetään tuntuvat mukavilta. Osallistujat tutkailevat tilannetta, toisiaan ja pyrkivät antamaan itsestään myönteisten kuvan muille.

Vuorovaikutus ja kiinnostuksen painopiste kohdistuvat vahvasti ryhmän ohjaajaan. Hänen asemansa on sangen keskeinen. Osallistujien emotionaaliset liittymissuhteet suuntautuvat ensisijaisesti häneen ja toissijaisesti koko ryhmään. Ohjaajan pätevyys, luotettavuus ja laatu ihmisenä ovat osallistujien kohteena. Hänen pienetkin hyväksynnän tai kielteisyyden osoitukset havaitaan tarkasti ja ne muokkaavat ryhmän normeja ja siinä syntyvää kulttuuria.

Ohjaajan tehtävänä on ottaa vahvan opastajan rooli vastaan ja ohjata ryhmää määrätietoisesti ja varmasti. Lisäksi hän auttaa ryhmää luomaan käyttäytymisnormit, joiden avulla voidaan toimia ryhmän kulttuurin mukaisesti. (Kopakkala 2005, 63)

Tutkija Bruce Tucmanin vuonna 1965 julkaiseman artikkelin mukaan ryhmän vaiheittainen kehitys voidaan jakaa seuraavasti (Kopakkala 2005, 48-51):

1. Muodostusvaihe (*forming*), jossa ryhmän jäsenet ovat hyvin riippuvaisia ohjaajastaan ja odottavat ohjaajalta tukea tilanteen ratkaisemiseksi. Ryhmän jäsenet vasta etsivät paikkaansa ryhmässä ja muodostavat ensimmäisiä ryhmäroolejaan. Tässä vaiheessa ihmiset ovat ahdistuneita ja epävarmoja, sillä tilanne on heille uusi ja outo.

2. Kuohuntavaihe (*storming*), jossa ryhmän jäsenet haluavat erottautua ryhmässä. Konfliktitilanteita on paljon ja vaiheelle on tavallista sisäinen taistelu ja vetäjän tai saadun tehtävän vastustaminen. Myös tyytymättömyys ja pettymys ryhmää kohtaan ovat yleisiä. Osallistujat kokevat yleisesti jumiutumisen tunnetta ryhmän sisäisten käymistilojen vuoksi.
3. Sopimisvaihe (*norming*), jossa ryhmän jäsenet alkavat hyväksyä toistensa roolit ja ryhmähenki alkaa muotoutua. Tässä vaiheessa syntyy yhteenkuuluvuuden tunne ja keskinäinen erilaisuus hyväksytään. Jokaisen paikka ja rooli ryhmässä on löytynyt.
4. Hyvin toimiva ryhmä (*performing*), jossa ryhmä on tuottava, tehokas ja luova. Ryhmän kunkin jäsenen resursseja hyödynnetään tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti. Ryhmän ilmapiiri on neuvokas, avoin, joustava, tehokas ja toista tukeva. Nyt työt tehdään yhteisvastuullisesti.
5. Ryhmän lopettaminen (*adjourning*), jonka Tucman lisäsi vuonna 1977 yhdessä M.A. Jensenin kanssa malliinsa. Tässä vaiheessa ryhmä päättää toimintansa ja ryhmän jäsenet hyvästelevät toisensa.

2.3 Motivaatio ja tulevaisuus

Jokaisella uudella opiskelijalla on suuret odotukset tulevien opintojen suhteen. Aikuinen ei lähde koulun penkille ilman painavia syitä, sillä jo pelkät taloudelliset panostukset työelämästä siirtymisessä ovat huomattavat. Monet joutuvat muuttamaan uudelle paikkakunnalle ja asumaan erillään perheestään.

Työttömälle tai työttömyyden uhan alaiselle on tulevaisuuden mahdollisuuksien oltava todellisia. On uskottava, että uuden oppiminen tuo mahdollisuuden työskennellä ammattialan eri tehtävissä. Mahdollisuudesta kouluttautua vielä eteenpäin on myös annettava selkeä kuva. Joillekin opintojen tarkoitus on viedä vakavaa harrastusta eteenpäin ja palata entiseen työhönsä opintovapaan jälkeen paljon uutta oppineina ja kokeneina.

Oppiminen edellyttää hyvää ja rauhallista oloa ja sisäistä turvallisuutta. Jokaisen tulee voida tuntea, että häntä kunnioitetaan sellaisena kuin hän on ja hänestä myös välitetään. Tämä vaikuttaa suotuisasti viihtyvyyteen koulussa ja tuo motivaatiota uuden oppimiseen. Aikuisen opiskelijan on koettava että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa opetuksen suunnitteluun, oltava mukana suunnittelemassa retkiä ja tutustumiskohteita, vaikutettava työskentelyyn, kurssien sisältöön jne. Yhdessä tehdyt henkilökohtaiset opintosuunnitelmat hyödynnetään kurssien sisällön suunnittelussa, sillä aikuisilla ihmisillä on monenlaista tietoa ja taitoa. Yhteissuunnitelmat ja yhteispäätökset (demokratia) lisäävät sisäistä motivaatiota oppia. (Perkiö-Mäkelä ym. 2006, 17-19)

Oppilaitoksen on pyrittävä vastaamaan odotuksiin mahdollisimman hyvin. On tärkeää olla rehellinen ja antaa oikea kuva ammattialan mahdollisuuksista kullekin opiskelijalle. Jokaisella koululla on oma kulttuurinsa ja siihen kuuluu arvoja ja uskomuksia oppilaista ja opetuksesta. Perususkomukset ja -arvot heijastuvat koulun tavoitteisiin ja vaikuttavat näin kaikkeen toimintaan. Yhteisten arvojen hyväksyminen olisi kaikelle toiminnalle hyväksi ja jopa välttämätöntä. (Perkiö-Mäkelä ym. 2006, 13)

Opettajan pitää pystyä vastaamaan omalla persoonallaan ja ammattitaidollaan opiskelijoiden odotuksiin. Jotta ammatillinen opettaja pystyy hahmottamaan opettamansa aiheen ydinalueet opiskelijoille, on hänen hallittava oman alansa sisältöalueet. Opettajan osaamistarpeita ovat muun muassa opetussisältöjen sekä oppimismenetelmien hallinta. Opettajan täytyy pysyä opetettavan ammatin kehityksen mukana, joten hänen on myös seurattava oman alansa kehittymistä (välineet, tekniikka, työmenetelmät, materiaalit). Opiskelijan on opittava tietojen ja taitojen hallinnan lisäksi myös ammatillinen ajattelu eli kasvettava ammattiin. (Luukkainen 2004, 197–198)

2.4 Yhteisö oppimisympäristönä ja yhteinen historia

Koulutalot ovat vain rakennuksia. Tärkeintä on koulun hyvä henki, ilmasto, jossa jokainen voi kokea itsensä arvokkaaksi koulun osaksi. Hyvä koulu on kiireetön koulu. Ahkeraksi pitää oppia, mutta se ei tarkoita suorittamisen pakkoa, joka tappaa luovuuden ja oma-aloitteellisuuden. Hyvä koulu tukee itseluottamuksen kasvua, osaamista, yhteisöllisyyttä ja arvostaa ihmissuhteita. Hyvässä koulussa ei korosteta hyviä

arvosanoja vaan jokaisen henkilökohtaista kehittymistä ammattilaiseksi. Tällaisessa koulussa myös tuetaan ja kannustetaan yhteistyötä, yhdessä pohtimista ja tehdään yhteisiä projekteja. Paras lopputulos tulee kun työhön on panostettu yhteinen paras tieto ja taito. (Perkiö-Mäkelä ym. 2006, 13-27)

Oppilaitoksen turvallisella tunneilmastolla on kolme päätekijää: yhteisöllisyyden tunne, henkilökohtaisten suhteiden lämpö ja sivistyneisyys sekä turvallisuudentunne. Yhteisyyden tunne on sitä, että tuntee kuuluvansa ryhmään ja sitoutuu sen tavoitteisiin ja arvoihin. Hyvässä koulussa opiskelijat ja opettajat osoittavat keskinäistä kunnioitusta ja aitoa huolenpitoa. Meillä kaikilla ihmisillä on tarve tulla hyväksytyiksi ja kuulua yhteisöön. (Perkiö-Mäkelä ym. 2006, 17)

Ammatillinen koulutus aloitettiin Suomessa Venäjän tsaarin asetuksella vuonna 1842 ja se johti ammattiin valmentavien sunnuntaikoulujen perustamiseen. Varsinaiset ensimmäiset ammattikoulut olivat työnantajien omistamia tehdaskouluja 1900-luvun alussa ja vasta vuoden 1958 lainsäädännöllä ammatillinen koulutus pääsi Suomessa vauhtiin. (Manninen ym. 2007, 63)

2.4.1 Ingmanin oppilaitoksen historiaa

Matthias Ingman syntyi vuonna 1762 Askolassa lähellä Porvoota. Hän eli pitkän elämän, jonka aikana toimi opettajana, pappina, rehtorina, kirkkoherrana, lääninrovastina ja viimein Kuopion tuomiorovastina. Hän kuoli 93 vuoden iässä vuonna 1855. Matthias Ingmanin testamentin mukaan perustettiin tohtori Matthias Ingmanin lahjoitusrahasto turvaamaan köyhien tai orpolasten elanto kasvattiperheissä. Myöhemmin tuohon kasvatustehtävään liitettiin velvoite käyttää näitä nuoria Kuopion maanviljelysseuran kiertävissä käsityökouluissa.

Ingmanin lahjoitusrahaston turvin perustettiin 1900-luvun alussa kiertäviä käsityökouluja erikseen miehille ja naisille. Nämä koulut oli alun perin tarkoitettu lahjoitusrahaston kasvateille, mutta myös muille vähävaraisille nuorille. Vasta vuonna 1917 hankittiin lahjoitusrahaston turvin maatila Siilinjärven Toivalasta ja näin oppilaitos pystyi pikkuhiljaa laajentamaan toimintaansa. Alussa koulutettiin vain kutojia

ja 1930-luvun alusta lähtien myös ompelijoita. Myöhemmin mukaan tuli talousopetus ja erityisopetus.

Oppilaitoksen koulutustarjonta laajeni 1990-luvulla hyvin voimakkaasti työelämän tarpeitten ja yhteiskunnan muutosten vuoksi. Oppilaitoksessa on 2010-luvulla noin 250 opiskelijaa ja opettajia ja muuta henkilökuntaa kolmisenkymmentä henkeä.

Puu-Ingman aloitti toimintansa vuonna 1995, jolloin puuseppä-artsaanien koulutus aloitettiin. Veneveiston opetus alkoi vuonna 1999, restaurointikirvesmiehet ja -puusepät aloittivat opintonsa vuonna 2002 ja viimeisenä puuosastolla aloittivat huonekaluentisöijät vuonna 2004. Aluksi toimittiin kolmessa eri rakennuksessa Toivalan pienteollisuusalueella. Viimein vuonna 2005 Ingmanin puuosasto pääsi muuttamaan saman katon alle, Sammontie 6:nneen toimiviin ja nykyaikaisiin tiloihin, joiden suunnittelussa opettajat olivat mukana sokkelista lähtien. (Kettunen 2007)

2.4.2 Matthiaksen henki tämän päivän Ingmanilaisten elämässä

Orpolasten- ja köyhäinhoidosta on edetty pitkä ja monipolvinen taival ammattikasvatukseen. Yhteiskunta on ympärillä muuttunut, koulutustarjonta lisääntynyt huomasti ja eri oppilaitosten erikoistuminen koulutukseen vienyt pois joitain linjoja ja vastaavasti tuonut paljon uutta Ingmanin oppilaitokseen. Valtakunnallisesti katsottuna oppilaitos on pieni. Pienuus tuo kodikkuutta ja turvallisuutta ja lisää me -henkeä, sillä jokaisella yhteisön jäsenellä on kasvot ja nimi. Pienuudesta huolimatta oppilaitoksen ammattialatarjonta on kuitenkin varsin laaja. Ammattialoissa on vanhoja ja perinteisiä, kuten tekstiili- ja puualan opinnot. Lisäksi tarjolla on uusia tämän päivän vaatimusten mukaisia linjoja, kuten valokuvaus ja uusi kuva- ja mediataide.

Oppilaitoksessa pyritään mahdollisuuksien mukaan tukemaan heikompiakin opiskelijoita ja heille opetetaan ammatissa tarvittavat perustiedot ja -taidot. Jokainen voi jatkaa tästä itse eteenpäin ja kehittyä ammattilaiseksi.

3 Opiskeluun sitoutumisen tukeminen

Millä toimilla on merkitystä opiskelijoiden sitoutumisessa opintoihinsa? Olemme keränneet kokemuksia vuosien varrella ja hakeneet uusia kehittämisen kohteita.

3.1 Opintojen ja ammattialan tiedotus

Hyvä tiedotus opintojen sisällöstä ja ammattialasta ohjaa ihmiset oikeisiin paikkoihin ja lisää opintoihin hakevien motivaatiota. Avoimet ovet -tapahtuma oppilaitoksella on ollut hyvä tapa jakaa tietoa opinnoista samanaikaisesti hakuilmoittelun kanssa. Oppilaitoksen tilojen esittely ja tieto siitä, mitä opintojen aikana konkreettisesti tehdään on myös avannut oivallisesti opintojen sisältöä. Mukana esittelyssä on ollut aikaisempien kurssien opiskelijoita, jotka ovat esitelleet omia käytännön töitään ja kertoneet oman kokemuksensa opinnoista.

3.2 Haastattelu ja valinta

Haastattelutilanteessa luodaan ensimmäisen henkilökohtainen kuva. Opiskelija ja oppilaitos ovat kumpikin matkan alussa. Haastattelu on kaksisuuntainen tilanne, jossa oppilaitos valitsee opiskelijansa ja opiskelija valitsee oppilaitoksensa. Haastattelijoiden hyvä valmistautuminen ja kiireetön tunnelma mahdollistavat onnistuneen valintahaastattelun. Tavoitteena on, että kaikille syntyy luottavainen olo tulevaisuudesta.

Onnistuneella valinnalla on mahdollista parantaa lähtötilannetta sekä yksilön että ryhmän osalta. Olemme tiedottaneet kaikille aikuisopintoihin hakijoille valintojen tuloksen henkilökohtaisesti puhelimitse. Oppilaitos saa näin oman äänen.

3.3 Opetussuunnitelma

Opetussuunnitelman sisällön selitämme kaikille opintojen ensimmäisinä päivinä. Kokonaisuudesta muodostuu selkeä malli, jota tarkennetaan ensimmäisen puolen vuoden opintojen tiedotuksella. Olemme käyttäneet sisällön tukena paljon kuvia ja

piirroksia, jotka piirtyvät kuulijoiden muistiin. Näyttötöiden sisällöistä annetaan selkeä kuva, jotta opiskelijat osaavat valmistautua niihin opintojen alusta saakka. Valokuvat tehdyistä näyttötöistä ja niihin liittyvät kirjalliset raportit ovat hälventäneet pelkoa ja epätietoisuutta, joka näyttöihin aikuisillakin liittyy.

3.4 Henkilökohtainen suunnitelma

Ammatillisessa aikuiskoulutuksessa on siirrytty vuosien mittaan opetusajattelusta oppimisajatteluun. Oppimisprosessia pyritään suuntaamaan entistä lähemmäksi opiskelijan asettamia tavoitteita. Keinoina tähän suuntaukseen käytetään itseohjautuvuutta, ammattitaitovaatimuksia ja henkilökohtaista opintosuunnitelma-ajattelua. (Onnismaa ym. 2002, 104 – 106)

Henkilökohtaisen opintosuunnitelman (HOPS) pohdinta alkaa keskustelemalla asiasta koko opiskelijaryhmän kesken heti opintojen alkuvaiheessa. Tässä tilanteessa on ohjaajan luotava realistinen kuva ammattialan mahdollisuuksista ja tarpeista. Näiden tietojen pohjalta opiskelija voi tehdä omat valintansa, joiden perusteella hänen opintonsa rakentuvat. Kiireetön ja kohtaava HOPS-keskustelu auttaa sekä opiskelijaa että ohjaajaa kartoittamaan mitä erityistarpeita opiskelijalla on oman tulevaisuutensa rakentamisessa. Lisäksi se auttaa löytämään luontevan tavan opintojen henkilökohtaistamisessa.

HOPS tehdään opetussuunnitelman ja opiskelijan valintojen perusteella. Se on opiskelijan kehityssuunnitelma, joka tukee urasuunnittelua ja itsearviointia. Henkilökohtainen opiskelusuunnitelma pohjautuu opiskelijan yksilöllisiin tarpeisiin: opiskelija osallistuu oman opiskelunsa suunnitteluun, opintojen valitsemiseen, yksilölliseen opinnoissa etenemiseen ja oman oppimisen arviointiin. Henkilökohtaisen opiskelusuunnitelman tekeminen on siten verrattavissa opiskelijan ja opettajan yhteiseen ongelmanratkaisuun, joka perustuu monipuoliseen vuorovaikutukseen (Hätönen 2001, 72).

3.5 Opiskelijan henkilökohtainen tuki

Opintojen alku tuo mukanaan muutoksia ja tilanteita, joiden onnistunut ratkaisu helpottaa opiskelijan sitoutumista opintoihinsa. Oppilaitoksen tulee antaa selkeää opintososiaalinen tuki opiskelijalle heti tämän opintojen alussa. Opintosihteerin rooli korostuu tässä vaiheessa ja hän antaa kasvot oppilaitoksen hallinnolle. Oppilaitoksen tavoista ja käytännöistä annetaan selkeät ohjeet (esim. poissaolot, arvioinnit jne.).

Mahdollisuus käydä osa-aikatyössä opintojen aikana on useimmille aikuisille ainoa keino selvitä opiskeluajasta taloudellisesti. Opiskeluun liittyvät käytännön järjestelyt ja henkilökohtainen suunnitelma mahdollistavat joustavat ratkaisut tutkinnon suorittamiseen. Kuraattori ja opintojen ohjaaja (OPO) tukevat ryhmän ohjaajaa ja auttavat tarpeen mukaan.

Mikäli opintojen suorittamisessa ilmenee ongelmia, on oppilashuollon työryhmän pystyttävä nopeasti reagoimaan tilanteeseen. Yhteistyössä opiskelijan kanssa tehdään suunnitelma tarvittavista tukipalveluista. Suunnitelman toteutumisesta ja sen seuraamisesta huolehditaan loppuun asti. Terveystarkastukset ja terveydenhuollon selkeät tiedotukset antavat opiskelijalle turvallisuuden tunteen.

3.6 Ammattialan mahdollisuudet

Opintojen alussa on tärkeätä valottaa ammattialan mahdollisuuksia, ja opiskelijalle tarjotaankin heti suuntautumisvaihtoehtoja. Oppilaitoksen yhteydet työelämään ja työssä oppimisen kokemukset ovat tukena opetuksen järjestelyissä. Jatko-opintojen mahdollisuudet ja vaatimukset on hyvä kartoittaa jo opintojen alkuvaiheessa. Mikäli opiskelijalla on tarkoituksena ryhtyä opintojen jälkeen yrittäjäksi, yritystoiminnan suunnittelu voi alkaa jo heti opintojen alussa. Osa opintojen aikaisista käytännön töistä voi olla omaa yritystoimintaa tukevia tilaustöitä tai tuotantoa valmistelevia töitä.

Opiskelija voi myös hyödyntää eri alojen opettajien vahvuuksia ja heidän yhteyksiään työelämään. Oppilaitoksilla tulisi tulevaisuudessa olla mahdollisuus antaa tilojaan yhden tai kahden käsityöläisen ”yrityshautomon” käyttöön.

4 Ammattisidonnaisuuden ylittäminen

Kuinka meillä on autettu ammattialoja löytämään toisensa ja rohkaistu opiskelijoita ylittämään ammatillisia kynnyksiä? Mitä kehittämisen kohteita olemme löytäneet omasta toiminnastamme ja missä olemme onnistuneet?

4.1 Opiskelijat

Meillä Ingmanin puuosastolla on ollut tähänkin asti hyvin matalat kynnykset osastojen välillä, neuvoa tai ohjausta tarvitseva opiskelija on voinut kysyä keneltä tahansa opettajalta ja saanut tarvitsemansa tiedon tai ohjauksen.

Tavoitteena on viedä kaikki opetusmateriaali koulun verkkoon, josta opiskelijat voivat saada sen itselleen. Näin he voisivat palata asioihin helposti uudestaan niin opintojen aikana kuin niiden jälkeenkin. Kyseessä olisi laaja asiatietopaketti, jota jokainen saisi käyttää ja täydentää omien intressiensä mukaan.

Opiskelijoille tulisi tarjota paremmat mahdollisuudet valikoida omaan tieto- ja taitopakkiinsa niitä omaan ammattiinsa läheisesti liittyviä osaamisen alueita, joista opiskelija itse kokee olevan tulevaisuudessa hyötyä ammatillisesti tai harrastuksena. Samalla motivaatio työskentelyyn paranee kun valinnaisuutta on enemmän. Lisäksi itseluottamus tiedon ja tekemisen suhteen paranee kun kaikki opettajat ohjaavat kaikkia opiskelijoita sekä vertausohjaus ja -tuki toimii ongelmitta.

Luentomateriaali lähetetään sähköisesti etukäteen luettavaksi ja lisäksi siitä jaetaan käteen kopio tarpeen mukaan niille, joilla ei ole mahdollisuutta tulostaa itse. Luentomateriaalit puretaan yhdessä keskustelemalla seuraavalla tunnilla, jolloin jatkokysymykset syntyvät kun asioihin on saanut perehtyä etukäteen jo ennen tuntityöskentelyä. Sähköiseen materiaaliin liitetään lisäksi internetosoitteita ja kirjallisuusluetteloita lisätiedon hankkimista varten niille, joita asia kiinnostaa enemmän. Teoriatietoa jaetaan työsalilla mahdollisimman paljon, jolloin teorian ja käytännön yhdistäminen on mahdollisimman sulavaa ja havainnollista.

Hyvä ja perusteellinen koneiden ja laitteiden käyttöopastus lisää turvallisuutta. Koneiden ja laitteiden käytön opetuksessa korostetaan yhteisvastuun merkitystä, jossa oma ja toisten turvallisuus on pelissä. Puuosaston koneet ja laitteet ovat vaarallisia väärin käytettyinä, joten niiden käyttö on opittava perusteellisesti jo opintojen alkuviikkoina. Opettajien vastuu on tässä vaiheessa huomattavan iso.

4.2 Opettajayhteisö

Avoimuuden ilmapiirissä kaikki voivat hyvin, eikä kuppikuntia pääse syntymään. Opettajuutta ja yhteisöllisyyttä tukeva toiminta kuten yhteiset retket, yhdessä jaettu vastuu ja opettajayhteisön sisällä tapahtuva yhteistyö vahvistavat yhteisöä. Kasvotusten tapahtuva vuorovaikutus on tutkimustenkin mukaan aivan eri asia kuin pelkästään sähköisesti tapahtuva vuorovaikutus. Kiireeseen ei pitäisi vedota, silloin kun voisi tavata kasvokkain, ns. käytäväkeskustelut vievät asioita hyvin eteenpäin vaikkei aikaa niihin paljon olisikaan käytettävissä (Perkiö-Mäkelä ym. 2006, 40–41).

Opettajien työnohjaus on henkistä työsuojelua, joka tukee työssä jaksamista. Työnohjaus tukee myös työntekijän ammatillista kasvua ja kehittymistä. Työssä jaksaminen on koko yhteisön yhteinen asia ja työnohjausta voidaan käyttää koko oppilaitoksen kehittämistyössä. Ammatillisen työnohjauksen tavoitteena on se, että henkilö käsittää paremmin työn vaatimukset ja omat mahdollisuutensa täyttää ne. Hyvää johtamista on se, että työn panostukset ja vastineet ovat tasapainossa, ja että työn asettamat vaatimukset eivät ylitä kunkin opettajan voimavaroja (Perkiö-Mäkelä ym. 2006, 44-45).

Työyhteisön tuki työssään uupuneelle tai vasta opettajan työtään aloittavalle uudelle opettajalle on ensiarvoisen tärkeää. Tässä tilanteessa jonkinsorttinen ”kummiopettaja” olisi oltava uuden opettajan tukena ensimmäisen vuoden ajan.

Huomioita opettajayhteisön kannalta:

- Hyvä opintojen alku helpottaa kaikkia, myös aineopettajat pääsevät paremmin sisään osaston arkeen.
- Opettajat voivat jakaa opetettavat aiheet omien vahvuuksiensa mukaan ja näin opetuksen taso kohoaa.

- Opettajien keskinäiset suhteet, toisten tukeminen ja ”ketään ei jätetä” -mentaliteetti ovat tärkeitä.
- Opiskelijoiden tulisi saada kohdata kaikki osaston opettajat, tämä auttaisi me - hengen syntymistä.

Puuosaston yhteiset kehittämisen kohteet:

- Opetussuunnitelmaa on tarkennettava opintojen alkuvaiheen osalta.
- Lisäksi opetusmateriaalin kehittämisessä on luotava konkreettinen malli ensimmäisten viikkojen työskentelylle - ”ensimmäinen kirja”, kuinka kaikki alkaa ja muistilista opettajalle.

Perusteita uuden toiminnan synnyttämiseksi:

- opettajien sairaspäivät on helpompi paikata
- työturvallisuus paranee
- itsenäinen työskentely pääsee paremmin alkuun
- onnistuneita suorituksia nopeasti kaikille
- ryhmäytyminen tapahtuu helpommin
- opetuksen taso nousee ja opetus kehittyy
- jokainen opettaja voi kehittää oman opetusalaansa opetuksen tasoa

4.3 Hyvät kokemukset

Hyvä on se mikä on hyvää tunteen kannalta.

Rehellisyys on rehellisyyttä tunteelle.

(Kilpi, 2000, 66)

Ensimmäisinä päivinä on ainutkertainen mahdollisuus synnyttää jotakin uutta. Opettajan on valmistauduttava kohtaamaan uudet ihmiset ja auttaa heitä muodostamaan toimiva ryhmä. Ihmisen perusolemukseen kuuluu pyrkimys hyvään ja itsensä kehittämiseen. (Opetussuunnitelman perusteet 2002, liiteosa.)

4.3.1 Toimivat käytännöt

Ennen nykyisen ryhmän aloitusta pohdittiin, kuinka meidän kannattaa aloittaa tämä kehittämishanke, niin että myös opetustyö saisi siitä parhaan hyödyn ja opiskelijat kokisivat opinnot mielekkäiksi ja sopivan haastaviksi heti alusta lähtien.

Opiskelijoiden taustoihin on syytä perehtyä hakupapereiden ja haastattelun muistioiden kautta. Opintojen alussa on välttämätöntä tuoda esille myös teoreettista tietoa, johon käytännön työskentely ja ratkaisut perustuvat.

Kirjoitimme kaikki ”luennot” sähköiseen muotoon ja lähetimme aineiston opiskelijoille sähköpostilla etukäteen. Ennen tuntien alkua otettiin vielä kopiot jokaiselle, sillä kaikilla ei ole mahdollisuutta tulostaa paperiversioita itselleen. Useimmat voivat kuitenkin lukea kotona sähköisesti lähetetyn materiaalin. Emme luennoineet perinteiseen tapaan vaan teoriat olivat keskusteluja, joissa tarpeelliset asiat käytiin yhdessä läpi. Keskusteluissa tehdyt havainnot ja niissä esille tulleet tiedot lisättiin materiaaliin kokempohjaisena tietona. Opiskelijoiden omilla kokemuksilla oli tärkeä rooli näissä keskusteluissa ja näin heidän aikaisempia tietojaan voitiin jakaa koko ryhmälle. Oikeilla huonekaluilla, valokuvilla, työskentelyllä ja materiaaleilla oli myös tärkeä sija havainnollistamisessa.

4.3.2 Henkilökohtaistaminen

Opiskelija voi kirjoittaa itse henkilökohtaisen suunnitelmansa tekstin ja opettaja pystyy keskittymään itse keskusteluun. Kokemuksemme mukaan opiskelija kirjoittaa näin itsestään ja tavoitteistaan paljon laajemmin. Suunnitelman muuttaminen tehdään opiskelijalle helpoksi ja joustavaksi jos siihen on tarvetta. Henkilökohtaisen suunnitelman tavoitteet kirjataan huolellisesti ylös ja väliarvioinnit tehdään säännöllisesti. Aikaisempaa suurempi joustavuus, yksilöllisyys ja valintojen tekemisen vapaus sekä aidoissa työympäristöissä oppiminen muuttavat oppilaitosten tapaa toimia. (Hätönen, 2001, 72).

4.3.3 Käytännön työskentely

Vertaistuen käyttö opetuksessa auttaa ryhmäytymisessä ja näin ryhmät sekoittuvat luonnostaan. Opiskelijat saavat tutustua vanhempiin opiskelijoihin ja ammattialojen rajat hälvenevät. Puuosaston vanhemmat opiskelijat kertovat omista töistään ja työskentelystään. Veneveiston ja huonekaluentisöinnin entiset opiskelijat esittelevät omaa toimintaansa ja kertovat omista opinnoistaan.

Pari- tai ryhmätyönä tehtävissä käytännön töissä voi kokeilla vertaisohjausta, jossa yksi opiskelija jää seuraavan ryhmän vertaistueksi. Lisäksi opiskelija, joka jää ohjaamaan muita joutuu perehtymään syvällisemmin kyseiseen tehtävään ja ohjaava opettaja kiertää ryhmien tukena.

Lukujärjestyksen rytmi on tärkeä käsityöaloilla, jossa joka päivä pitää päästä tekemään konkreettisesti. Teorian määrä on meillä 2h/päivä, enimmillään 4h/päivä. Konesalin ja luokkatilojen käyttö on tasaisempaa ja uusia teorian tietoja ehditään omaksua. Poissaolot ja sairastumiset eivät myöskään aiheuta suurta ongelmaa muun ryhmän tavoittamisessa.

4.3.4 Oppimisympäristö

Hyvä suunnitelma ja toimivat käytännöt helpottavat uusien opiskelijoiden oppimista ja lisäävät koko puuosaston yhteistyötä. Hyvä ja perusteellinen puuntyöstökoneiden ja laitteiden käyttöopastus lisää turvallisuutta. Koneiden ja laitteiden säännöllisen huollon on myös oltava osaavissa käsissä.

Puosastolla on opintojen alussa paljon yhteisiä asioita eri ryhmien kesken, aiheena puu materiaalina ja sen käyttö. Tämän osalta on helppo yhdistää opetusta ja tilojen käyttöä. Veneveistossa on työssäoppiminen suurten korjausten kohdalla järjestetty yhteistyössä entisten opiskelijoiden ja yritysten kanssa. Rannalla tehtävissä töissä on näin saatu aina ohjaus mukaan ja usein myös tarpeellinen apulainen paikalle. Opiskelija on päässyt tutustumaan todelliseen toimintaympäristöön ja saanut tehdä yhteistyötä alan ammattilaisten kanssa.

4.3.5 Ammattialan mahdollisuudet

Työelämäsuhteet yrittäjien ja alalla palkkatyössä olevien kanssa ovat tärkeitä. Näyttöjen arvioinnissa teemme säännöllistä yhteistyötä alan yritysten ja työntekijöiden kanssa.

Entiset opiskelijat toimivat meillä usein opettajien sijaisina tarpeen mukaan. Lisäksi he vierailevat koululla usein, jolloin he tutustuvat uusiin alan opiskelijoihin ja voivat tulevaisuudessa tehdä yhteistyötä näiden kanssa. Ilman yhteistyötaitoja ja toimivia suhteita käsityöalan yrittäjäyys on hyvin raskasta ja vaikeaa.

Edellisten ryhmien opiskelijat käyvät kertomassa opiskelijoille omia kokemuksiaan elämästä opintojen jälkeen. Yrittäjiksi ryhtyneet kertovat, kuinka mainostavat ja hankkivat asiakastöitä ja kuinka tekevät yhteistyötä. Heillä on vahvuuksia ja erikoisosaamista, joista opiskelijatkin voivat oppia. Näin saadaan ajantasaista tietoa työllistymisestä oman yrityksen kautta.

Myös opettajien oma mahdollinen kokemus yrittäjäydestä antaa heille hyvän mahdollisuuden ohjata yrittäjiksi aikovia. Kokemuksemme käsityöalan yrittäjänä on tuonut tiettyä realismia ja yritämmekin opetustyössämme koko ajan painottaa yrittäjyyteen liittyviä asioita, kuten materiaalimenekin laskentaa ja työn hinnoittelua, asioita, joista olisi mahdollisimman suuri hyöty opiskelijoille opintojen jälkeen. Vastaavasti työntekijäksi siirtyneet ja jatko-opiskelijat voivat omalla esimerkillään avata opiskelijoiden ajatuksia ammattialasta ja ohjata pohdintaa omasta tulevaisuudestaan.

4.4 Epäonnistumiset

Oma valmistautuminen: Suurten opintokokonaisuuksien opetuksen suunnittelu ja käytännön toteutus vaatii jatkuvaa tarkastelua ja kehittämistä. Oma heikko valmistautuminen opintomateriaalin kanssa haittaa teorian tiedon jakamista. Käsityöalojen kirjoitettua ammattitietoa on huonosti saatavilla ja opettajat ovat paljolti sen itse tuottaneet.

Erilaiset oppijat on otettava paremmin opetuksessa huomioon ja turvattava jokaisen henkilökohtainen oppiminen. Käytännön töiden järjestelyissä on käytettävä enemmän ryhmä- ja paritöitä, erilaisia kokeiluja ja internetin kautta tapahtuvaa tiedon hakua.

Ryhmän toiminta: Hyvä ryhmähenki kestää matkalla isojakin kolhuja. Mikäli ryhmäytyminen opintojen alussa on häiriintynyt, on työstä korjata tilannetta myöhemmin, muttei mahdotonta. Pienin yhteinen nimittäjä, ammattitaidon hankkiminen yhdessä, on hyvä päämäärä.

Henkilökohtaistaminen: HOPS-keskustelu ei ole onnistunut ja tietoja ei ole päivitetty. Opintojen tavoitteet ja ammatilliset työt on mitoitettu liian suuriksi. Tutkinnon taso ja sen vaatimukset on muistettava ja mitoitettava työt sen mukaisiksi.

4.4.1 Henkilö vai ihminen

Ihmisen mieltä ei voi pakottaa: sitä suojaavat ahdistus, ujdous, ikävystyminen, laiskuus, kipu ja kiukku. Niitten takana se on suojassa loukkauksilta ja vapaa.
(Kilpi, 2000, 65)

Jotkut opiskelijat vievät opettajan voimat ja yhteys heihin jää osittain syntymättä. Miten opettaja voi tällaisessa tilanteessa ylittää oman henkilökohtaisen tunteensa?

Ongelmiensa kanssa painivat opiskelijat ja heidän opintojensa järjestäminen vievät aikaa ja voimia muun ryhmän ohjaamiselta. Kokemuksen mukaan pitäisi heti saada yhteys opintojen ohjaajaan ja kuraattoriin ja aloittaa ongelman selvitys.

4.4.2 Opettaja ja ihminen

Opetustyössä ihminen on aina henkilökohtaisesti mukana, me pukeudumme aamulla opettajiksi ja annamme äänemme työlle. Jos on työssä mukana koko persoonallaan voi tulla myös väärinymmärretyksi ja loukatuksi, mistä on vaikea päästä yli. Mutta menetetäänkö jotain ainutkertaista jos opettaja ei uskalla heittäytyä kokonaan mukaan?

Aikuisopiskelijoiden kohtaamisessa voi ajatella, että opettaja on yksi ryhmästä ja mukana oppimassa. Opettajan tieto ja luotettavuus ovat tärkeimmät tekijät ja siitä ammatissa tarvittava auktoriteetti syntyy. Toisen ihmisen kunnioittaminen on välttämätön tekijä.

4.5 Muistilista opettajalle

Alla muistilista alamme opettajille auttamaan opintojen alkuvaiheessa.

- **Lue kaikkien opiskelijoiden taustat ja perehdy ihmiseen ennen aloitusta**
- **Esittele koko oppilaitos ja henkilöstö kiireettömästi**
- **Tutustuta uudet opiskelijat osaston vanhoihin opiskelijoihin**
- **Avaa koko opetussuunnitelma kuvien ja esimerkkien avulla**
- **Tarkenna sitä puolen vuoden konkreettisella mallilla, jaa se kirjallisena jokaiselle**
- **Yhteiset käytännön tehtävät heti alulle ja niihin sidotut selkeät teoriat**
- **Kerro ammattialan eri mahdollisuuksista laveasti**
- **Hahmottele kaikille opintojen henkilökohtaistaminen**
- **Selvitä kuraattorin ja opintojen ohjaajan tarpeet ryhmässä**
- **Kerro meidän tapamme ja sitouta opiskelijat sopimukseen**
- **Anna aikaa ryhmäytymiselle, kuuntele ja ohjaa**
- **Ohjaa opiskelijat yhteisen materiaalipankin käyttöön verkossa**
- **Kerro tulevat opintoretket ja niiden kohteet**
- **Opintosihteerin palvelut heti käyntiin**
- **Huolehdi työturvallisuudesta ja selvitä hälytykset**
- **Huolehdi omasta hyvinvoinnistasi, ole valmis antamaan**

5 Yhteenveto

Jokainen opiskelija on yksilö, joka haluaa tehdä omia yksilöllisiä valintoja ja olla oman oppimisensa subjekti. Nuori ihminen toisaalta etsii sekä minäkuvaansa että maailmankuvaansa (Hätönen 2001, 72).

Kuinka voimme tehdä yhdessä ensimmäisen matkan? Mielestämme jatkuva opetuksen kehittäminen on välttämätöntä myös perinteisillä käsityöaloilla. Kokemukset ihmisten kohtaamisesta ja heidän innostumisensa kannustavat viemään asiaa vielä eteenpäin.

Mitä uutta voidaan löytää tai vanhaa vahvistaa yhteistyöllä eri oppilaitosten kesken? Ammattialan oppilaitosten yhteistyön järjestämisellä voisi saada merkittäviä tuloksia aikaan. Opetusmateriaalin yleinen kehittäminen alan oppilaitosten kanssa auttaisi koko ammattialaa. Tehtävä on työläs, aineisto pitäisi kerätä. Kaikki materiaali on saatettava oppilaitosten verkkoon opiskelijoiden käytettäväksi. Oppilaitoksilla voisi olla myös pieniä yrityshautomaita alalle syntyvien yritysten käyttöön.

Oppilaitoksille olisi varattava aikaa kaikkien tutustumiselle toisiinsa ja yhteisille pohdinnoille. Tapaamisia voisi valmistella sekä katsoa ja keskustella yhdessä esimerkiksi kuinka kukin on asiat ratkaissut.

Omat kokemuksemme opettajan heittäytymisestä täysillä ryhmänsä mukaan ovat olleet hyvin palkitsevia. Tämä on kannustanut opiskelijoita ensimmäiselle yhteiselle matkalle ja helpottanut heidän sopeutumistaan uuteen tilanteeseen. Opiskelijoiden innostus ja halu oppia tulee palkintona takaisin sekä innostaa opettajaa kehittämään opetustaan edelleen.

Lähteet

- Hätönen H. 2001. Eläköön opetussuunnitelma. Opetushallitus. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Kettunen M. 2007. Ingman 100 vuotta. Ingmanin käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksen juhla- ja muistikirja. Gummerus kirjapaino.
- Kilpi E. 2000. Perhonen ylittää tien, Kootut runot 1972 – 2000. Helsinki: WSOY.
- Kopakkala, A. 2005. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Helsinki: Edita.
- Kotila H. (toim.) 2003. Ammattikorkeakoulupedagogiikka. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Luukkainen O. Opettajuus. Ajassa elämisestä vai suunnan näyttämistä, 2004. Akateeminen väitöskirja, Tampereen yliopisto
- Manninen J., Burman A., Koivunen A., Kuittinen E., Luukannel S., Passi S. & Särkkä H. 2007. Oppimista tukevat ympäristöt. Johdatus oppimisympäristöajatteluun. Opetushallitus. Vammala: Vammalan kirjapaino oy.
- Onnismaa J., Pasanen H. & Spanger T. (toim.). 2002 Ohjaus ammattina ja tieteenalana. s. 104 – 106.
- Opetussuunnitelman perusteet. 2002. Opetushallitus.
- Perkiö-Mäkelä M, Nevala N. & Laine V. 2006. Hyvä koulu. Työterveyslaitos. Vammala: Vammalan kirjapaino oy.
- Uusikylä K & Atjonen P. 2005. Didaktiikan perusteet. Helsinki: WSOY.